

Nr 395.

Av herr **Johannesson**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, m. m.*

I propositionen nr 90 med förslag till lag om ändring av vissa delar av lösdrivarlagen uttalas att lösdrivarlagen bör upphävas så snart omständigheterna det medgiva men att det icke är möjligt att med omedelbar verkan göra det nu. Då en stor del av lösdrivarna måste betraktas som psykopater och vårdmöjligheterna för dessa äro mycket begränsade, skulle det — enligt vad i propositionen anföres — vara nödvändigt att, innan tidpunkten för lösdrivarlagens upphävande fastställes, avvakta de förslag till förbättring av psykopatvården, som kunna väntas från 1947 års psykopatvårdsutredning. I propositionen framhålles vidare att den möjlighet till direkt ingripande mot vissa grovt asociala element, som lösdrivarlagen ger polisen, icke helt kan undvaras och att en förutsättning för lagens upphävande därför vore, att en lagstiftning av motsvarande innebörd kommer till stånd. Frågan om en sådan lagstiftning — som förutsättes komma att innehålla s. k. sociala indikationer för tvångsingripande mot vissa psykopater — är enligt ett i december 1949 lämnat uppdrag under utredning av psykopatvårdsutredningen. Då det måste antagas dröja ett antal år, innan de antydda hindren för lösdrivarlagens upphävande undanröjts, förordas i propositionen, att lösdrivarlagen, som i synnerhet i vad angår reglerna om verkställigheten av tvångsarbete är mycket föråldrad och i behov av modernisering, på denna punkt underkastats vissa ändringar.

De föreslagna ändringarna i lösdrivarlagen torde icke vara av större betydelse. Såsom framhållits i ett yttrande av strafflagberedningen torde det med ändringarna avsedda syftet kunna uppnås genom att de verkställande myndigheterna medgiva motsvarande jämkningar av frihetsberövandet (permission, frigivning enligt 13 § på grund av ändrade villkor m. m.). Se härom beredningens yttrande den 25 november 1949 över inrikesdepartementets promemoria i anledning av 1948 års lösdriveriutredningsbetänkande.

Propositionens huvudsakliga betydelse är således icke att vissa jämkningar skulle genomföras i lösdrivarlagen utan att denna lags upphävande skulle uppskjutas på en obestämd framtid. Då det är av synnerlig vikt att lösdrivarlagen snabbt bringas ur världen, kan propositionens ståndpunkt i detta hänseende icke godtagas, utan att tvingande skäl för uppskov finnas föreligga. Detta torde ha varit den ståndpunkt, som intogs av 1945 års

riksdag, när riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll om utredning beträffande frågan huruvida behov föreläge av särskild lösdriverilagstiftning. Till grund för riksdagens hemställan låg ett utlåtande (nr 76), vari andra lagutskottet anfört, att starka skäl talade för att något behov av en särskild lösdriverilagstiftning ej föreligger, därest vissa mindre kompletteringar av strafflagen vidtagas. Utskottet, som även framhöll att kostnaderna för behandlingen av lösdrivarklientelet skulle bli avsevärt lägre om en sådan lösning av frågan kunde genomföras, ansåg emellertid att spörsmålet om behovet av en särskild lösdriverilagstiftning borde ytterligare belysas genom vissa utredningar rörande klientelet's beskaffenhet m. m. Utskottet hade härvid anslutit sig till ett yttrande av strafflagberedningen, vari beredningen bl. a. framhållit, att den fortlöpande minskningen av tvångsarbetsklientelet till stor del måste bero på att vissa grupper asociala blivit omhändertagna i andra socialvårdsformer och att de återstående tvångsarbetarna sannolikt kunde göras till föremål för socialvårdande behandling. Beträffande varningsklientelet hade i beredningens yttrande anförts, att de varnade ofta torde ha varit omhändertagna genom andra sociala vårdformer eller inom kriminalvården före eller efter varningens meddelande; rörande varningsklientelet's beskaffenhet funnes dock endast ofullständiga upplysningar.

Genom de klientelundersökningar som bifogats 1948 års lösdriveriutrednings betänkande har bekräftats, att tvångsarbetsklientelet och varningsklientelet i regel kunnat omhändertagas i annan vårdform i stället för att dömas till tvångsarbete eller varnats för lösdriveri. Den s. k. restgrupp, för vilken tillämplighet av annan vårdform icke kunnat påvisas, avser i fråga om tvångsarbetarna icke några personer som kunna anses vara samhällsfarliga och är över huvud taget synnerligen ringa. För de lösdrivarvarnade männen är restgruppen något större — omkring 25 % av de undersökta fallen — men därvid bör observeras, att undersökningen i denna del icke grundar sig på fullständiga personuppgifter och sannolikt skulle ha visat, att ytterligare ett antal fall äro omhändertagbara i annan vårdform, därest undersökningen kunnat förenas med personundersökning i varje särskilt fall. Vidare må framhållas att de personer som erhålla lösdrivarvarning enligt nuvarande bestämmelser lämnas på fri fot. En ändring som medför att de i stället underkastas anstaltsvård bör icke komma till stånd annat än i undantagsfall.

De skäl som i propositionen anförts till stöd för ytterligare uppskov med lösdrivarlagens upphävande torde icke vara bärande. Delvis måste det anses innebära ett frångående av den ståndpunkt som på sätt ovan sagts intagits av 1945 års riksdag.

Det råder enighet om att samhällets vårdmöjligheter för den samlingsgrupp personer som brukar benämnas psykopater äro i starkt behov av förstärkning, såväl i vad angår öppna som slutna vårdmetoder. Otivel-

aktigt bör man räkna med att en del av de personer, som nu hänföras till lösdrivarklientelet, kommer att framdeles omhändertagas inom den särskilda psykopatvården, därest en sådan vårdform kommer till stånd. Detta utgör emellertid icke något skäl att uppskjuta lösdrivarlagens upphävande. Den behandling som ifrågavarande personer erhålla vid verkställigheten av tvångsarbete utgör på intet sätt någon motsvarighet till en eventuell framtida vård av medicinsk karaktär och synes ur terapeutisk synpunkt snarare vara ägnad att förvärra än förbättra deras tillstånd. I den mån de icke måste berövas friheten ur säkerhetssynpunkt, saknas därför all anledning att bibehålla tvångsarbetet i avvaktan på en framtida psykopatvård. Såsom ovan sagts kunna säkerhetssynpunkterna tillgodoses genom omhändertagande i andra nu befintliga vårdformer, varvid flertalet hemfaller under alkoholistvården och ett mindre antal under sinnessjukvården. Tvångsarbetsarna äro så fåtaliga att hänsyn icke behöver tagas till den rådande platsbristen inom sinnessjukvården. Beträffande varningsklientelet bör man såsom ovan antytts endast i undantagsfall räkna med att varningen skall ersättas med anstaltsvård. I den mån de varnade komma att tillhöra psykopatvården, torde det i allmänhet bliva fråga om öppen behandling. I avvaktan härpå kan det endast vara till gagn att upphäva de nuvarande varningarna, som uppenbarligen sakna betydelse ur vårdsynpunkt och på grund av sin negativa inriktning motverka de varnades resocialisering.

Huruvida den blivande psykopatvården kommer att förenas med lagbestämmelser rörande omhändertagande på sociala indikationer, är ett spörsmål, som torde bliva föremål för delade meningar. Att i avvaktan på den eventuella tillkomsten av en sådan lagstiftning uppskjuta lösdrivarlagens upphävande kan icke anses påkallat och synes icke stå i överensstämmelse med den ståndpunkt, som riksdagen intog år 1945. Jfr ovan angående den s. k. restgruppen. Det må framhållas att man, utöver de fall som beräknats kunna bli omhändertagna i annan vårdform, kan förutsetta att åtskilliga bland de nuvarande lösdrivarvarnade personerna kunna ställas under åtal och av domstolen dömas till någon form av kriminalvård eller överlämnas till socialvård eller medicinsk vård. Av klientelundersökningarna framgår nämligen att större delen av de personer det här gäller tilldelas lösdrivarvarning, sedan de anhållits för brott som kan medföra fängelse eller straffarbete.

Att bibehålla lösdrivarlagen för att bereda polismyndigheterna fortsatt möjlighet att anhålla ett slumpvis utvalt antal personer, av vilka några möjligen kunna finnas vara i behov av vård, är en ståndpunkt som icke förefaller att vara godtagbar ur rättssäkerhetssynpunkt. Det må erinras att de personer, som nu anhållits för lösdriveri, endast till ringa del bli föremål för åtgärd enligt lösdrivarlagen eller överlämnade till socialvård. I själva verket blir detta fallet i ännu mindre utsträckning än som fram-

går av de siffror som förebragts. Bland dem, som behandlas enligt lösdrivarlagen eller överlämnas till socialvård eller medicinsk vård, har nämligen flertalet anhållits icke för lösdriveri eller bettleri utan för brott. Av de för lösdriveri och bettleri anhållna torde närmare 90 % bliva lösgivna efter s. k. polisiering utan att någon som helst hjälpåtgärd eller tvångsåtgärd vidtages. Att bibehålla och eventuellt utvidga ett sådant system kan varken motiveras med polisiära eller socialmedicinska synpunkter och torde vara betänkligt med hänsyn till den enskildes krav på rättssäkerhet.

Det må i detta sammanhang framhållas, att orsakerna till att ett erforderligt polisingripande underlåtes — i den mån det händer att så sker — i regel torde vara att polisen saknar tillräcklig personal för sina nuvarande arbetsuppgifter, icke att polisen saknar befogenhet att ingripa.

Såsom ett skäl mot att nu upphäva lösdrivarlagen anföres i propositionen, med åberopande av vissa remissyttranden, att den i 1948 års lösdriveribetänkande föreslagna kriminaliseringen av vissa former av vane-mässigt bettleri icke synes böra godtagas. Mot detta förslag har bl. a. anförts, att straffbeläggande av bettleri skulle vara en alltför sträng åtgärd — även i förening med de speciella regler om åtalseftergift m. m. som förslaget innehåller — och att det icke kan anses lämpligt, att på sätt som förutsattes i förslaget i vissa fall förena villkorlig dom mot bettlare med föreskrift att den dömda skall vara intagen i fattigvårdsanstalt, om detta föreslagits av fattigvårdsstyrelsen och vårdbehovet icke kan tillgodoses på annat sätt. Gentemot dessa invändningar kunde anföras att bettleri, ehuru strafflagen icke nämner något därom, i verkligheten på administrativ väg bestraffas väsentligt hårdare än enligt de föreslagna reglerna och att den administrativa proceduren icke är förenad med några av de garantier, som till skydd för den misstänktes intresse ansetts erforderliga i den moderna straffprocessen, samt vidare att de bettlare som avses med förslaget i nuvarande läge i väsentligt större utsträckning än som föreslås äro intagna i försörjningshem och andra fattigvårdsinrättningar, där de i många fall med stöd av 73 § fattigvårdslagen kunna kvarhållas på helt obestämd tid enligt föreståndarens prövning. Att möjliggöra ett upphävande av sistnämnda lagrum torde ha varit ett huvudsyfte med den föreslagna kriminaliseringen.

Emellertid är det icke erforderligt att taga ställning till sistnämnda frågor i samband med lösdrivarlagens upphävande. Bettleriets blivande reglering är nämligen till allt övervägande del en fristående fråga, som eventuellt kan hänvisas till prövning av socialvårdskommittén i samband med pågående utredning om fattigvårdslagstiftningen. De bettlare som nu dömas till tvångsarbete kunna, enligt vad klientelutredningarna visa, i erforderlig utsträckning omhändertagas inom andra vårdformer, främst alkoholistvården. Beträffande de varnade bettlarna kan det icke möta betänkligheter att borttaga den verkninglösa, i många fall direkt skadliga lösdrivarvar-

ningen utan att någon speciell form av omhändertagande får ersätta denna. Såsom ovan sagts kunna de varnade enligt nu gällande regler i stor utsträckning bli föremål för någon form av behandling, t. ex. öppen tillsynsvård.

Med tanke främst på de prostituerade, som nu hemfalla under lösdrivarlagen, har i 1948 års lösdriveribetänkande föreslagits vissa mindre betydande strafflagsändringar i syfte bl. a. att möjliggöra ingripande mot ordningsstörande former av prostitution — även mot de prostituerades kunder — och utvidga möjligheterna till straffrättsligt ingripande mot soudenörer. Beträffande de föreslagna ändringarna, som väsentligen framstå mera såsom allmänna önskemål ur kriminalpolitisk synpunkt än såsom nödvändiga förutsättningar för lösdrivarlagens upphävande, har flertalet remissmyndigheter enligt propositionen uttalat sig i tillstyrkande riktning, varvid skiljaktigheter dock förekomma beträffande smärre punkter. Det torde icke föreligga något hinder att upphäva lösdrivarlagen, utan att dessa lagstiftningsfrågor samtidigt lösas. Skulle så finnas önskvärt, äro menings-skiljaktigheterna uppenbarligen ej större än att frågan kan bringas till en snabb lösning, t. ex. så att förslag framlägges vid riksdagens kommande höstsession.

Den nuvarande lösdrivarbehandlingen har, såsom jämväl framgår av klientelundersökningarna, icke någon betydelse såsom medel att förebygga förstagångsbrottslighet eller över huvud taget för att ingripa på ett tidigt stadium av en påbörjad asocial utveckling. Att bibehålla lösdrivarlagen i avvaktan på att samhällets åtgärder i brottsprofylaktiskt syfte kompletteras och utvidgas bör således icke ifrågakomma. Detta gäller också beträffande det speciella fall — ingripande i syfte att förebygga fortsatt prostitution för kvinnor i åldern mellan 21 och 23 år — som i 1948 års förslag föranlett vissa ändringar av barnavårdslagen, bl. a. regler om befogenhet för barnavårdsnämnd att i speciella fall ingripa mot unga personer i nämnda ålder. Vad som här erfordras är i första hand rena hjälpåtgärder och upplysningsverksamhet. Huruvida hjälpåtgärderna böra åtföljas av någon form av kontroll eller annat tvång är en fråga som icke har något samband med lösdrivarlagens upphävande och för övrigt kanske bör lösas först sedan någon tids erfarenhet av hjälpåtgärdernas verkningar vunnits.

De skäl, som i propositionen anförts mot ett upphävande av lösdrivarlagen redan nu, torde sålunda icke vara godtagbara och måste i varje fall anses väga lätt gentemot de synnerligen starka skäl, som tala för att lagen upphäves så snart som möjligt. I sistnämnda hänseende kan bl. a. hänvisas till en i tidskriften *Tiden*, 1950 nr 2, införd artikel om lösdrivarlagen. Se bifogade tidskriftshäfte.

Att lösdrivarlagen upphäves är icke minst angeläget därför att dess tillämpning alltid varit och fortfarande är mycket ojämn. Möjligheten att åstadkomma någon ändring i detta hänseende genom anvisningar till polis-

myndigheterna m. m. torde ej vara stor. Såsom exempel på de plötsliga förskjutningar i lagens tillämpning, som kunna inträffa på grund av ändringar i de skilda polismyndigheternas praxis, kan pekats på den utveckling som den senaste tiden försiggått beträffande lösdrivarvarning. Enligt tidningen Polisunderrättelser meddelades offentlig varning för lösdriveri under år 1949 beträffande 166 män (175 varningar) och beträffande 79 kvinnor. För männen hade beslut om varning meddelats i 60 fall av polismyndighet i Stockholm, i 91 fall av polismyndighet i Göteborg, i 11 fall av polismyndighet i annan stad och i 13 fall av polismyndighet på landet. Varningsinstitutet har således av någon anledning utvecklats så att över hälften av de varningar som meddelas i hela riket äro utfärdade i Göteborg. Beträffande kvinnorna är det nästan endast i Stockholm och Göteborg, som lösdrivarvarning förekommer. Utvecklingens slumpartade karaktär framgår bl. a. därav att lösdrivarvarning inte tillämpas i en annan storstad, nämligen Malmö, där under år 1949 ingen man och endast 1 kvinna blev varnad för lösdriveri. Liknande förhållanden föreligga beträffande tvångsarbete. Såsom exempel på lösdrivarvarnings användning i olämpliga fall kan nämnas att av de män, ett 30-tal, som var i åldern mellan 21 och 25 år, nära hälften vid tidpunkten för varningens meddelande (år 1949) stod under övervakning eller tillsyn såsom villkorligt dömda, villkorligt frigivna eller utskrivna. Även tvångsarbete tillämpas ibland i liknande fall.

I propositionen anför departementschefen — i anledning av ett under remissbehandlingen framställt yrkande att 1 § lösdrivarlagen skulle ändras så att medellöshet och arbetslöshet upphörde att vara förutsättningar för lösdrivarbehandling — att en ändring av detta lagrum skulle kunna leda till att lösdrivarlagen tillämpades i ökad omfattning samt att i ett sådant läge lagens bestämmelser om förfarandet i lösdrivarmål och om behandlingen av lösdrivare icke skulle kunna accepteras. Det torde icke föreligga någon anledning varför dessa bestämmelser skulle accepteras så länge lösdrivarlagens tillämplighet är begränsad till vissa grupper samhällsmedlemmar.

Under hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte, med avslag å propositionen nr 90, antingen för sin del besluta att lösdrivarlagen skall upphöra att gälla från och med den 1 juli 1950 eller, därest detta icke lämpligen finnes kunna ske, hos Kungl. Maj:t hemställa att förslag till bestämmelser om lösdrivarlagens upphävande och de frågor som ha nödvändigt samband därmed — dit hänföres icke bettleriets rättsliga reglering och ej heller frågan rörande omhändertagande av s. k.

psykopater — måtte framläggas för riksdagen snarast möjligt och senast vid innevarande års höstsession.

Stockholm den 22 mars 1950.

Ewald Johannesson.

Nr 396.

Av herr Cassel m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, m. m.

(Lika lydande med motion i Andra kammaren nr 481.)

Stockholm den 22 mars 1950.

Leif Cassel.

R. Lundqvist.

Carl Eskilsson.
